

PETR FIALA
— & —
FRANTIŠEK MIKŠ

KON ZERVA TISMUS *dnes*

**POLITIKA, SPOLEČNOST A ZDRAVÝ ROZUM
V DOBĚ NEROZUMU**

B&P Publishing / Právý břeh

Siru Rogeru Scrutonovi, našemu příteli,
s vděčností za podporu svobody,
demokracie a konzervativního myšlení

© Petr Fiala, 2019

© František Mikš, 2019

© B&P Publishing, z.ú., 2019

© Pravý břeh, z.s., 2019

ISBN 978-80-7485-186-5

PŘEDMLUVA AUTORŮ

Za minulého režimu se říkalo, že komunismus je vítězství marxismu-leninismu nad zdravým rozumem. Byl to vtip snažící se odlehčit krutou realitu „veselou“ pravdou. Smutnou pravdou je, jak sarkasticky poznamenal publicista Jefim Fištejn, že nad zdravým rozumem snadno zvítězí jakákoli intelektuální poblouzněnost, má-li v sobě punc novoty a pokrokovosti.¹ Důkazů kolem najdeme nespočet: mezi intelektuály, ve veřejném životě a v politice, v našem každodenním pracovním životě. Málokdy si uvědomujeme, jak snadno přijímáme pochybné a nebezpečné věci jen proto, že jsou nové a údajně pokrokové, a jak lehce odhazujeme či očerňujeme vše tradiční a prověřené jen proto, že už je to prý překonané.

Nemáme dostatečnou úctu k tradici, ke zdravému rozumu, k lidské přirozenosti, k tomu všemu dobrému a jedinečnému, čeho západní civilizace dosáhla. Neuvědomujeme si, na jakých základech náš úspěch stojí, jaké máme štěstí, že žijeme tady a právě teď. Jinými slovy, nedostává se nám potřebné konzervativní pokory, ztratili jsme schopnost dívat

se na svět uměřeně a realisticky. Především proto vznikla tato kniha. Pokoušíme se v ní vyrovnat s některými nejpalčivějšími otázkami současnosti, formulovat stručný a ucelený přehled toho, o co dnes v politickém konzervatismu jde, na čem může stavět a o čem je třeba přemýšlet. Snažíme se přitom na rozmanitou konzervativní tradici dívat realisticky, vybírat z ní to, co je skutečně živé a nosné pro výzvy a otázky dneška. I proto náš přístup nazýváme „konzervativním realismem“, jak stojí v názvu úvodní kapitoly.

Základem této knihy se stala obsáhlá studie,² kterou jsme napsali v loňském roce v rámci projektu „The Future of Conservatism in Europe“ pro CEVRO Institut a New Direction, nadaci pro evropskou reformu, založenou pod patronací baronky Margaret Thatcherové.³ Zadáním bylo zamyslet se nad budoucností konzervatismu v Evropě s důrazem na českou a britskou perspektivu. Téma nám bylo blízké, neboť konzervativní politikou a filosofií se zabýváme už dlouho. O anglosaský konzervatismus jsme se začali zajímat již v polovině osmdesátých let, jak na stránkách samizdatových časopisů, tak v rámci neoficiálních vzdělávacích seminářů tzv. Podzemní univerzity, kde přednášela řada pozoruhodných britských konzervativních filosofů (Roger Scruton, David J. Levy, David Reagan, Francis Dunlop a další).⁴ Tyto přednášky jsme po listopadu 1989 editovali a publikovali v časopisecké i knižní podobě⁵ a vedli nad nimi dlouhé diskuse. Zajímala nás zejména politická filosofie a antropologie,⁶ ale věnovali jsme se pochopitelně i dějinám konzervativního myšlení a politiky.

Na toto téma jsme v našem nakladatelství vydali řadu knih, počínaje *Úvahami o revoluci ve Francii* od Edmunda Burka⁷ až po novější práce o konzervativní revoluci Margaret Thatcherové a Ronalda Reagana a jejich podílu na zhroucení komunistických režimů ve střední Evropě.⁸ V roce 2000 jsme připravili k vydání obsáhlý sborník *Česká konzervativní a liberální politika*, který je zpětně viděno nejdůležitějším shrnutím vývoje českého pravicového myšlení prvního desetiletí po zhroucení komunismu.⁹

Už od počátku 90. let jsme rovněž znepokojeně sledovali (do velké míry podpořeni argumenty britských konzervativců) problematiku vztahu národních společenství a národních států k evropské integraci. Upozorňovali jsme přitom nejen na výhody, ale také na negativní stránky a nebezpečí tohoto procesu, na jeho centralistické a byrokratické tendence. V souvislosti se vstupem České republiky do EU jsme v roce 2004 editovali obsáhlý sborník *Perspektivy Evropské unie – konzervativně-liberální pohledy na aktuální otázky evropské politiky*,¹⁰ v němž již mnohé naše výhrady zazněly. Po přijetí kontroverzní Lisabonské smlouvy v roce 2007 a po její ratifikaci Českou republikou o dva roky později jsme se překotně evropské unifikaci věnovali stále častěji, neboť měla čím dál zřetelnější negativní dopad nejen na EU samotnou, ale i na její jednotlivé členské státy. Na toto téma jsme vydali řadu článků, studií a knih.¹¹

V této knize jsme využili upravené pasáže z některých našich dřívějších textů a publikací, ať už jsme je napsali

samostatně, společně¹² nebo i ve spolupráci s dalšími kolegy z CDK a Pravého břehu – zmínit je třeba především nedávný *Manifest čtyř – Program pro přátele svobody*,¹³ jehož spoluautory jsou historik Jiří Hanuš a politolog Stanislav Balík. Pokládáme za zbytečné formulovat některé myšlenky a teze znovu a jinak, neboť naše konzervativní postoje se nemění, a pokud ano, tak jen pouhým posunutím důrazu v reakci na nové dobové výzvy. Překvapilo nás, jak aktuální zůstávají například některé pasáže z naší studie „Intelektuálové, novináři a česká politika“, kterou jsme společně napsali na přelomu milénia jako úvodní text pro již zmíněný sborník *Česká konzervativní a liberální politika*, ačkoli od jejího vzniku uplynuly téměř dvě desetiletí. Mimo jiné zde můžeme číst: „Netušili jsme, že budeme muset [deset let po znovunabytí svobody] obhajovat tradiční a od demokracie neodmyslitelnou stranickou politiku proti nejružnějším elitářským vizím a znovu vysvětlovat, co jsou to politické strany, k čemu jsou ideje, co je to pravice a levice, politická soutěž atd.“ Že se budeme muset vrátet „zpět k elementární diskusi o tom, co je demokratická politika a které instituce a jakým způsobem ji vytvářejí“.¹⁴

„Snad nejlepším kritériem, jak rozlišit mezi populistickými demagogy a vůdci státnického ražení, je jejich postoj k parlamentním institucím,“¹⁵ napsal před časem Daniel Johnson. Tato věta by se mohla stát mottem naší knihy. V České republice musíme čelit jakémusi věčnému antipolitickému resentimentu. Pohrdání tradičními politickými institucemi (zejména politickými stranami) a procedurami, pokoušení

nepolitické politiky, nejrůznějšími elitářskými experimenty a vizemi a nejnověji nebezpečnými manažersko-podnikatelskými projekty s oligarchickými rysy patří k trvalé mentální výbavě části českých občanů, zejména nejrůznějších levicově orientovaných intelektuálů a žurnalistů. Běžnou demokratickou politiku a její instituce jsme museli obhajovat v době komunistické diktatury, po zhroucení komunismu, v době transformace a znovunabytí svobody, museli jsme je hájit deset let po listopadové revoluci (jako hlavní téma již citovaného sborníku) a musíme je znovu obhajovat dnes, po dalších téměř dvou desetiletích. Nejen v teoretické, ale dnes především v praktické politické rovině. Tendence nejrůznějších elitářských vizionářů či politicko-podnikatelských „zlatokopů“ zrušit či omezit běžnou politiku a politické instituce je silná a vytrvalá. A stejně tak musí být silná a vytrvalá jejich obhajoba, jež musí být pevnou součástí české konzervativní politické agendy. Nejde samozřejmě o úkol jediný, jak ukážeme na dalších stranách, nicméně je to úkol zásadní, od něhož se odvíjí vše ostatní.

Konzervativní obhajoba politiky a klasických politických institucí se neopírá pouze o politickou zkušenost, ale i o politickou antropologii a realistický přístup k lidské přirozenosti, jak dokládáme v druhé části knihy (Konzervatismus a politické instituce). Politické instituce jsou pro organizaci života společnosti nenahraditelné, neboť politika je nutná a trvalá dimenze lidského bytí ve světě, jak ve svých pracích přesvědčivě doložil britský filosof David Levy.¹⁶ Člověk řeší otázku moci a hierarchie, čili vztahy nadřízenosti a podřízenosti,

jinak než ostatní živočichové, kteří k tomu mají potřebnou biologickou výbavu. U člověka jsou chybějící instinkty doplněny či nahrazeny institucemi, které utvářejí lidskou společnost a v jistém smyslu jsou i součástí charakteristiky lidí. Instituce strukturují společenský život, dávají mu formu a poskytují prostor pro rozhodování. Zabraňují rovněž přílišné atomizaci společnosti, a především vytvářejí nutné podmínky pro demokratickou politickou kulturu.

Další z daností (limitů) lidské přirozenosti, jehož si je konzervatismus vědom, je dán tím, že jsme po tisících letech vývoje geneticky uzpůsobeni pro život v malých kmenových společnostech. Větší společnosti jsou z evolučního hlediska nedávným jevem, s nímž se lidé nedokáží snadno vyrovnat. Jediným způsobem, jak se životu v masové společnosti přizpůsobit, je vytvoření nějaké vhodné formy jasně ohraničeného společenského útvaru, s nímž se lidé budou schopni ztotožnit a být k němu loajální. Od osmnáctého století je takovým útvarem národní stát. Ten je však několik posledních desetiletí napadán a obviňován ze všech možných zel, často bez poctivého zhodnocení jeho významu pro utváření prosperujícího svobodného světa i jeho dnešní stabilitu.

Pro pořádek dodejme, abychom nebyli obviněni z šovinizmu, že národní stát zde nechápeme v úzkém smyslu nějakého pokrevního příbuzenství, nýbrž jako *vlast*. Loajalita k vlasti je založena na lásce či zvyku, jak to pěkně formuloval Roger Scruton v knize *O potřebnosti národů*, jež vážou člověka

k danému místu a lidem, kteří zde žijí, k zvykům a tradicím, jež vtiskly do krajiny svou pečeť, k jejich společné historii, dějinným a kulturním úspěchům, ztělesněným v mytologii, umění i literatuře, ale i k temným dějinným obdobím a prohrám. „Národy jsou složeny ze sousedů, jinými slovy z lidí, kteří sdílejí nějaké území. A proto je potřebná územní správa. Ta vyžaduje legislativu, a tedy i politický proces. Tento proces přeměňuje sdílené území na sdílenou identitu. A tato identita je národní stát.“¹⁷

Mezi vlastenectvím (patriotismem) a agresivním nacionalismem nelze bezmyšlenkovitě dělat rovnítko. Snaha socialistů a levicových liberálů vykořenit v Evropě národní státy je podle Scrutona příkladem trestuhodné slepoty k lidské povaze. Zcela ignoruje fakt, že lidé jsou bytosti z masa a kostí, které disponují omezeným okruhem vazeb a teritoriálně ukotveným cítěním. Jejich hlavní loajalita je tvořena rodinou, kulturou, náboženstvím a vlastí, a budou-li o svou vlast připraveni, začnou svoji identitu prosazovat jinak a agresivněji. Demokracie vděčí za svou existenci loajalitě vůči politickému národu, a tam, kde je prožitek národnosti slabý nebo zcela schází, kořeny nikdy nezapustí.

Úsilí dnešních europeistů vymýtiti národní stát, byť je nejspíše veden dobrými úmysly, stojí na fatálním omylu. Jeho základem se stalo přesvědčení, že státy musíme „spoutat“, oslabit, či dokonce rozpustit, protože démon zla se skrývá právě v nich. Strašlivé utrpení Evropy 20. století však primárně nevzešlo z národního státu a běsnícího nacionalismu,

ale především ze zrůdných ideologií a posedlého úsilí najít absolutní politickou pravdu. Jak podotýká politický komentátor Douglas Murray, „ideologie přehnaného nacionalismu se v první polovině 20. století nafoukla do hypernacionalismu a zbožštění národa a státu. S velkou ochotou se jí ujal rasis-tický nacismus, který zároveň zahubil skutečné vlastenectví. Ovšem i láska k vlasti se od jatek první světové války zdála být nesmyslná a tragédie následující války svedla k mínění, že se vlastenectví snadno stane zločinem – kdyby nebylo toho, že Hitlera porazilo právě vlastenectví.“¹⁸

Přesto se už delší dobu prosazuje nebezpečný proces, který má rozpustit národy evropských zemí a přetvořit je v historicky bezvýznamný celek nespojený jazykem, společnou historií, kulturou ani zvyky. Scestná myšlenka, že lze „svrchu“ byrokraticko-technickými nástroji vytvořit evropský lid a politický národ, zůstává pozoruhodně živou, nicméně nebezpečnou iluzí. „Od pádu Říma se žádná moc nepřiblížila k vládě nad tímto kontinentem,“ píše britský historik Simon Jenkins ve své ceněné práci *Krátké dějiny Evropy: od Perikla k Putinovi*.¹⁹ „Nedokázal to Karel Veliký, nedokázali to habsburští císaři Svaté říše římské, nedokázal to ani Napoleon, ani Hitler, a zatím ani komisaři Evropské unie. Pokud si z historie můžeme vzít nějaké ponaučení, pak zní, že veškeré snahy přetesat ono Kantovo ‚křivé dřevo, z něhož udělán je člověk, nakonec selžou. Národy Evropy se nedostanou do područí nějakého nadstátu bez ohledu na to, jak svobodomyšlné mohou být jeho záměry.“²⁰

Obraně národního státu, po staletí jednoho z nejvýznamnějších nositelů pokroku a dosud jediné platformy, na níž může vzniknout parlamentní demokracie, je věnována třetí kapitola (Krise Evropské unie a nutnost konzervativní reformy).²¹ Tvrdíme zde, že jedním z hlavních příznaků současné krize EU je neschopnost evropských politických elit kriticky reflektovat současný směr integračního procesu. Evropská integrace už dávno, nejpozději od Maastrichtské smlouvy, přestala být politickou ideou, a stala se ideologií, již bychom mohli pracovně nazvat „integracionalismem“ (ideologií o nutnosti stále těsnější unifikace Evropy). Jako taková se prosazuje i realitě navzdory, což integraci na jedné straně posunuje dopředu, ale na straně druhé ji to opakovaně delegitimuje a oslabuje. Tento postup má navíc zpětný vliv na chápání politiky v jednotlivých evropských státech a pozvolna vede k oslabování demokracie tam, kde jediné může dlouhodobě přetrvat – v rámci národních států.

Konzervativci proto musejí věnovat důkladnou pozornost zejména způsobu prohlubování evropské integrace, tedy smluvním revizím, respektive pokusům o zcela nové smluvní vztahy. To se týká i tzv. ústavní smlouvy a jejího derivátu, Lisabonské smlouvy. Je stále zřejmější, že když mají občané schválit další prohloubení integrace formou přímé demokracie, odmítnou ji. Právě takto přitom dopadla referenda v zemích, jež tvoří jádro integrace (Francie, Nizozemsko) nebo které jsou jejími jednoznačnými „vítězi“ (Irsko). Můžeme důvodně předpokládat, že obdobně by

dopadly výsledky referend v mnoha dalších zemích, neboť podpora integračního procesu v posledních letech klesá. Varovné je především to, že referenda dopadla negativně proti vůli politické reprezentace a za situace, kdy většina relevantních politických aktérů (nejen politické strany, ale i zájmové skupiny, občanská společnost a média) přijetí nové smluvní úpravy podporovala. Už předchozí smluvní revize, počínaje Maastrichtskou smlouvou, občané přijímali s obtížemi. V posledních letech se však míra odmítání integračního procesu ještě prohlubuje. Brexit je toho nejsilnějším a dříve nepředstavitelným vyvrcholením.

Mezi politickou efektivitou a vnitřní soudržností vždy nutně existuje napětí. Je pochopitelné, že čím budou rozhodovací procesy jednodušší a čím více budou odrážet vůli centrálních institucí EU, tím rychleji se dosáhne rozhodnutí. Zároveň však platí, že takto „efektivní“ rozhodování prohlubuje vzájemný nesoulad mezi společnostmi jednotlivých unijních států, stejně jako celkovou frustraci a skepsi. Politické elity v evropských otázkách často záměrně ignorují politickou vůli občanů, neboť jim nedokáží vysvětlit integrační výhody ani je přesvědčit o potřebě dalších integračních kroků. Nejspíš proto, že žádná reálná potřeba další integrace neexistuje. Snaží se proto jejich vůli všemožně obejít (např. opakovanými referendy), nebo se jich raději na nic „neptat“. Takové politické jednání, jež je dlouhodobě v rozporu s latentními i manifestovanými zájmy nejrůznějších společenských skupin, pochopitelně vede k vzrůstajícímu pocitu odcizení,

vykořenění a neporozumění. Jak jsme již mnohokrát upozorňovali, výsledkem takové politiky nemůže být nic jiného než oslabování podpory tradičním politickým uskupením a hledání populistických či radikálních alternativ. A nejspíš i to, že se evropské otázky nakonec stanou podstatnými štepícími liniemi v rovině národní politiky.

Velkou výzvou pro konzervatismus jsou dnes stále agresivnější politicky motivované zásahy do jazyka, provázající širší jazykové a kulturní změny, které se snaží dosáhnout politických a sociálních cílů. Pro tento fenomén se vžil souhrnné označení „politická korektnost“. Sílicí oficiální tlak na zastírání pravdy o nepříjemných skutečnostech (zejména pokud jde o migranty, nepřizpůsobivé lidi, sociální a další otázky) je destruktivní, neboť situace a problémy, které nejsme schopni poctivě pojmenovat a následně objektivně analyzovat, nelze v podstatě efektivně řešit. Jak tvrdíme ve čtvrté části (Konzervativní obrana kultury a přirozeného jazyka), realistická konzervativní pravice musí nabízet otevřenou, nicméně klidnou a věcnou diskusi o klíčových problémech současnosti, osvobozenou od postmoderních ideologií, multikulturalismu, politické korektnosti, globalismu a všech podobných scestných věr a pověr. Musí se rovněž zásadně distancovat od nepochopitelné a sebedestruktivní ideje, která dnes prostupuje politiku i celé myšlení Západu, že vše cizí je dobré a hodné respektu, jen my jsme špatní, naše hodnoty zastaralé, a že náš pracně vybudovaný svět je nutno zbořit.

Podle této falešné (nicméně rozšířené) představy cesta k Osvětimu nezačala destruktivními politickými ideologiemi, jako byl německý nacismus a sovětský komunismus, ale vede skrze celou evropskou kulturu, jejímiž součástmi je křesťanství, národní stát a další instituce útlaku, které vytvořily psychické podhoubí násilí.²² Dějiny evropského kontinentu podle europeistů deterministicky směřovaly ke katastrofě, dokud nevníkla Evropská unie, a proto je třeba se neustále kát a omlouvat se celému světu.

Během svého působení v Evropském parlamentu unijní newspeak důkladně analyzoval Hynek Fajmon. V úvodu publikace *Slovníček evropských levicových pojmů* píše, že při funkci koordinátora hlasování nemohl nezaznamenat, „že hlavní termíny se v klíčových legislativních předlohách stále opakují a tvoří jakýsi ideový základ EU“. Ten označuje za jednoznačně levicový, zaměřený proti základům západní civilizace, podvrtný, překotný a ve svém důsledku nesrozumitelný. Tvorba nových principů a jejich prosazování v akademických kruzích, ve sdělovacích prostředcích, a nakonec i v politickém a legislativním procesu probíhá bez hlubší reflexe. A politika a legislativa se rychle a výrazně proměňují. Výsledkem je nesmírně překotný společenský vývoj, kterému lidé přestávají rozumět.²³ O tom, že taková politika oslabuje Evropu nejen v jejích praktických možnostech (tedy v tom, co je schopna dělat a jak je schopna efektivně jednat), ale i v její morální autoritě, nemůže být pochyb. Víme ještě vůbec, kdo my Evropané vlastně jsme a v co věříme?

Pátou část knihy (Návrat k člověku a jeho místu ve světě) jsme věnovali konzervativní péči o polis a obyčejné lidské štěstí. S pojmem štěstí se dnes špatně argumentuje. Toto slovo jako by v současném ekonomickými, utilitárními a politicko-korektními termíny zahlceném slovníku ztratilo svůj význam, někdy se dokonce zdá směšné a staromódní. Přesto je k němu třeba obrátit pozornost a konzervativní politická filosofie s ním musí umět pracovat. O co jiného totiž v lidském životě jde? Žijeme v prosperující a bezpečné zemi, ve skvělé době, ale často nejsme spokojení, a už vůbec ne šťastní. Čím to je? A znepokojuje to vůbec politiky? Má to některá strana v programu?

Prozíravý James Madison v *Listech federalistů* už před více než dvěma sty lety napsal: „Dobrá vláda předpokládá dvě věci: za první, věrnost cíli vlády, čímž je štěstí lidu; a za druhé, znalost prostředků, jak tohoto cíle nejlépe dosáhnout.“²⁴ Americký konzervativní politolog a publicista Charles Murray si zde správně povšiml důrazu na slovo štěstí. „Nikoliv blahobyt. Nikoliv jistoty. Nikoliv rovnosti. Štěstí, jež zakladatelé používali v aristotelském smyslu, jako trvajících a oprávněnou spokojenost s životem v jeho celistvosti.“²⁵ Štěstí člověku samozřejmě žádá vláda nedá, i když levice si z nějakého nepochopitelného důvodu stále myslí, že když vám ovládne život, budete šťastni. Co má však dobrá vláda dělat – a tak to Madison myslí –, je vytvářet podmínky pro to, aby lidé ve svém životě šťastní *mohli být*. Aby mohli žít spokojeně v rodině, měli přátele, sousedy, svou komunitu, aby mohli něčemu a někomu věřit a měli práci, která je uspokojuje. Aby mohli

žít svůj život ve svobodě, odpovídat si za něj sami a rozhodovat si o něm.

Prostor svobody se nám však neustále zmenšuje. Někdo nás pořád kontroluje, reguluje, pozoruje, nutí nás vyplňovat nesmyslné množství formulářů a dotazníků. Stát nám nevěří, vede nás za ruku, vychovává a poučuje. Šťastný život se nesuslučuje s nesvobodou. Blahobyt sám o sobě nestačí. Ve změti právních předpisů se už nevyznají ani právníci. Nesmyslná pravidla transparency mnohdy vedou pouze k tomu, že vše je dražší a kdykoli zpochybnitelné. Lidé jsou často zbytečně postihováni, protože hlídat všechny byrokratické požadavky a termíny, jež se na ně valí, je nad jejich síly. Společnost si komplikujeme, takže je zbytečně nepřehledná, složitá a byrokraticky chladná.

Moderní společnosti se ženou za složitostí, lidé však vnitřně touží po jednoduchosti. Zavádíme stále složitější systémy, jež pracují s chladnou přesností a ovládají naše životy. Moderním ideálem se stala přesnost a neosobnost techniky, kterou se snažíme přenést do všech oblastí života. Ale člověk nefunguje jako stroj, není jako počítač, jenž bez jakéhokoli odporu přijímá a zpracovává velké množství dat, neboť je oproštěn od veškeré jinakosti, od citu a vášní. Není *idiot savant* – slovy německo-korejského filosofa Byung-Chul Hana – jakýsi „autistický aparát pozitivity“.²⁶ Přesto se ho progresivisté pomocí vyspělých informačních technologií, přebujelé byrokracie a obludné ideologie transparentnosti v cosi podobného snaží proměnit.

Konzervativní politika musí být založena především na důvěře ve vlastní občany, nikoli na rostoucí etatistické a elektronické represi, jak jsme dnes svědky. Svoboda a odpovědnost jsou nezbytnými podmínkami prosperity a bezpečí. Konzervativní pravice odmítá vše regulovat, kontrolovat, řídit do posledního detailu, dává lidem prostor pro jejich vlastní život. Prosazuje stát, který neobtěžuje, ale chrání. Upravuje a omezuje jen to, co je nezbytně nutné, snaží se o stabilitu, o zachování kontinuity, o přehledné prostředí. Snaží se lidem život zjednodušovat, nikoli komplikovat, ponechává jim prostor pro vlastní iniciativu, vytváří podmínky pro to, aby se o sebe pokud možno mohli postarat sami.

„Je společnost povinna, jak se u nás věří, zaručovat a zabezpečovat blaho jednotlivců?“ ptal se v roce 1835 klasik politického myšlení Alexis de Tocqueville, autor fenomenální knihy *Demokracie v Americe*. „Není spíš její jedinou povinností poskytnout jednotlivcům snadné a jisté prostředky k tomu, aby se sami zabezpečili a vytvářeli si své vlastní štěstí?“ Druhou možnost považoval za velmi komplikovanou, pomalou, nákladnou, těžko kontrolovatelnou, proměnlivou ve svých užitcích a nesnadnou k vyjádření. Přesto mu ta cesta byla „jedinou pravou, jedinou slučitelnou s politickou svobodou, jedinou schopnou vytvářet občany, a dokonce i lidi“.²⁷

Uvědomujeme si samozřejmě, že zde zmiňujeme pouze některá hlavní témata. Kupříkladu neméně důležité otázky a výzvy spojené se vzděláním, zdravím nebo stárnutím

společnosti ponecháváme stranou. Pokládáme je za podstatné a nepochybně se k nim ještě vrátíme. Všemmu najednou se ale věnovat nelze, rozsah knihy by byl velký a její účinek úměrně tomu slabý a rozptýlený. Součástí konzervativního realismu je přece i uměřenost a schopnost soustředit se na klíčové věci. Věříme, že se nám v této knize podařilo uspořádat své myšlenky v soudržný a přehledný celek, který naznačí směr možných a smysluplných odpovědí na nejpálčivější otázky dneška.

OBSAH

- 5 Předmluva autorů
- 21 část první
Konzervativní realismus
- 43 část druhá
Konzervatismus, politika a politické instituce
- 67 část třetí
Evropská unie a nutnost konzervativní reformy
- 105 část čtvrtá
**Konzervativní obrana kultury
a přirozeného jazyka**
- 131 část pátá
Návrat k člověku a jeho místu ve světě
- 159 Závěr:
Konzervativní angažovanost
- 169 Poznámky